

29 november 1914

De oorlog. Uit Antwerpen.

Men schrijft ons:

Het is een grote verbetering, dat het treinverkeer van Nederland naar Antwerpen sedert enkele dagen naar het centraal station, in plaats van naar Merksem is geleid. Doch, gisteren tegen 3 uur, toen de laatste trein uit Antwerpen naar Nederland zou vertrekken, werd daar bekend gemaakt, dat die trein niet meer zou lopen en dat ook zaterdag en zondag het treinverkeer tussen Antwerpen en Nederland gestremd zou zijn.

Zo'n plotseling stopzetten van het treinverkeer levert grote moeilijkheden op voor de te Antwerpen vertoevende Nederlanders, die naar Nederland willen terugkeren. Immers per tram is de reis zeer tijdrovend en het reizen per auto wordt bijna geheel onmogelijk gemaakt, omdat auto's bijna niet te krijgen zijn en buitendien slechts bij hoge uitzondering toestemming wordt gegeven om per auto te reizen. Ieder, zelfs wanneer hij in eigen auto reist, moet zijn voorzien van een "Mitnahme Erlaubnis" tegen betaling van 10 mark.

Ook aan de passen worden steeds grotere eisen gesteld. Zo moeten de te Antwerpen uitgegeven passen in de laatste tijd voorzien zijn van een verklaring, waarbij zich de gezant of de consul in zekere zin verantwoordelijk stelt voor de persoon in kwestie, een verklaring, die uit de aard der zaak moeilijk gegeven kan worden. Dit vraagstuk moet dus nog worden opgelost.

De stad begint langzamerhand te herleven. In vergelijking met enkele weken geleden is het thans vrij druk op straat. Hier en daar

zijn weer rijtuigen gestationeerd en de tramdienst schijnt weer normaal te zijn. Het autoverkeer bepaalt zich intussen geheel tot de in groten getale in alle richtingen de stad doorkruisende Duitse auto's met de grote opschriften op de motorkap, waaruit blijkt, dat ze van het Duitse gouvernement zijn, of tot de Kommandantur behoren.

De leden der burgerwacht te Antwerpen.

Gelijk men zich herinneren zal, is een van de voorwaarden van overgave der vesting Antwerpen (overeenkomst van Kontich van 9 oktober jl.) geweest, dat "de ongewapende leden der burgerwacht niet als krijgsgevangenen (zouden) beschouwd worden". Deze voorwaarde is bij een bekendmaking van de gouverneur van Antwerpen, freiherr von Huene, van 18 oktober, waarbij deze "uitdrukkelijk" verklaarde "dat de burgerwachten die hun wapens neergelegd hebben onverlet zullen gelaten worden", nader bevestigd.

Wij vernemen dat thans van de leden der burgerwacht een verklaring wordt geëist, gedurende deze oorlog niet meer tegen Duitsland de wapens te zullen opnemen. Bij weigering, deze verklaring te tekenen, zullen de leden der burgerwacht als krijgsgevangenen worden beschouwd.

De officiële bekendmaking is van 25 november en luidt in de Nederlandse tekst als volgt:

"Daar in de laatste tijd pogingen aangewend werden, om de leden der vroeger bestaande burgerwacht voor een vijandelijk optreden tegen Duitsland te winnen, ziet het Generaalgouvernement van België zich verplicht een toezicht over de vroeger bestaande burgerwacht uit te oefenen. De hierna vermelde bepalingen

hebben alleen daarop betrekking. De leden der burgerwacht zullen ook verder niet lastig gevallen worden en kunnen hun gewone bezigheid, zoals tot nu toe gebeurd is, blijven waarnemen.

Er wordt besloten:

Al de personen die van de vroeger bestaande burgerwacht deel uitgemaakt hebben, welk ook het tijdstip is waarop zij hun wapens hebben neergelegd, moeten zich bij de Kommandantur, Minderbroedersruï 21, aanbieden, om op controlelijsten ingeschreven te worden.

Op het ogenblik van inschrijving op de lijsten, moet ieder lid van de burgerwacht, om te bewijzen dat het zich voortaan slechts als vreedzaam burger zal gedragen, de volgende verklaring afleggen:

“Ik, (naam, beroep, enz.) verklaar bij wijze van eed, tijdens de tegenwoordige oorlog niet meer tegen Duitsland de wapens op te nemen, buitendien mij ook aan geen vijandelijke daad jegens de Duitse militaire en burgerlijke overheid schuldig te zullen maken.”

Wie deze verklaring weigert af te leggen, wordt als krijgsgevangene beschouwd.”

Over de wijze van betaling der oorlogsschatting van 50 miljoen frank, door de Duitse overheid aan de stad Antwerpen opgelegd, schrijft het Handelsblad van Antwerpen.

De stad ondertekent schuldbekentenissen tot het bedrag van de som; deze schuldbekentenissen worden gegeven aan de banken en enige vermogende ingezetenen der stad, die er hun handtekening op zetten en ze daarna overmaken aan de Nationale Bank of een

andere bank. Deze stelt dan de 50 miljoen in gereed geld ter beschikking van de stad.

Door hun handtekening waarborgen de banken en de ingezetenen de betaling der schuldbekentenissen op hun vervaldag tegenover de bank, die ze tot geld zal maken, en zonder deze borgstelling was de bewerking niet mogelijk, daar de statuten der bank deze waarborg voorschrijven.

Al de banken en de vermogende ingezetenen der stad hebben bereidwillig met een minimum van een half miljoen deze borgstelling ondertekend.

Het blad brengt hun hulde voor dit nieuwe bewijs van verknochtheid aan hun vaderland.

De Antwerpse bladen verlenen met instemming plaats aan een artikel van de heer E. Castelein, lid der intercommunale commissie, die met klem opkomt tegen verdachtmakingen van de thans in Londen verschijnende Métropole, die zich niet ontziet Antwerpenaars, aan wie de Scheldestad in deze moeilijke tijden veel te danken heeft, verdacht te maken door hen te brandmerken als "handlangers van de veroveraar".

De heer Castelein verzekert de Métropole, dat "de te Antwerpen gebleven Antwerpenaren het fier en zuiver bewustzijn van de volbrachte plicht zullen bewaren lang nadat gij alles zult ingespanssen hebben om de spons te vagen over de niet te bestempelen veldtocht, die gij nu tegen hen voert."

De heer Vercruyssen, katholiek senator, heeft eveneens aan de Métropole een brief gericht, waarin hij ondermeer zegt:

“Zeker, men kan een of andere bijzonderheid van het beheer der leden van de intercommunale commissie beknipten, maar het geheel van hun daden heeft aan de 300.000 inwoners, die in Antwerpen moesten blijven, ontzaglijk onheil gespaard.”

30 november 1914

Antwerpen, 29 november. De gemeentelijke vertegenwoordiging heeft in een buitengewone vergadering besloten tot het aangaan van een lening ter dekking van de oorlogsschatting van 50 miljoen frank, welke aan de stad is opgelegd, en ter bestrijding van andere stedelijke behoeften.

1 december 1914

Te Antwerpen is verleden week door de Duitse keizerlijke gouverneur, Freiheirr von Hüne, het volgende nadere bericht betreffende het houden van duiven openbaar gemaakt:

1. De eigenaars van duiven zijn verplicht hun duiven in de slagen opgesloten te houden. Wie die duiven vrij laat vliegen wordt met gevangenis tot drie maanden of met geldboete tot 3000 frank gestraft. Het is verboden de duiven in andere ruimten als de slagen onder te brengen.
2. Tot de 30^e november heeft iedere eigenaar van duiven aan de Duitse commandant, in plaatsen waar geen Duitse bezetting is, aan de burgemeester, een lijst van zijn slag in te dienen aanduidende de kleur en ringteken (nummer en jaartal) van elke duif. De bestuurders der gemeenten hebben lijsten op verlangen der Duitse commissie van onderzoek voor te leggen. In die lijsten moet ook beschreven zijn hoe de toegang tot de duivenslagen is.

3. De eigenaars zijn verplicht duiven zonder ringen dadelijk te slachten.
4. Toegevlogen duiven moet de eigenaar van de slag dadelijk slachten en aan de militaire overheid of aan het gemeentehuis afleveren.
5. Elk verkeer met reisduiven zowel als het transporteren van een slag, wordt met gevangenis tot één jaar of met geldboete tot 10.000 frank gestraft. Eveneens is elke handel met briefduiven verboden.
6. De Belgische gemeentebestuurders moeten alle nog vrij vliegende duiven laten vangen en slachten.
7. De Belgische overheid zal huiszoekingen laten doen, om na te zien of deze bepalingen uitgevoerd zijn.
8. Overtredingen van deze verordeningen worden, zover niet zwaardere straffen in aanmerking komen, met gevangenis tot één maand of geldboete tot 2000 frank gestraft. Bovendien kan onderzoeking als spionage in aanmerking komen.

Antwerpen, 28 november.

De Antwerpse gemeenteraad heeft hedennamiddag vergaderd. Het is een korte vergadering geweest; geen uur heeft ze geduurd en er werden niet veel woorden gesproken. Ik durf echter wel zeggen, dat ik zelden een officiële vergadering in mijn geboortestad heb bijgewoond die me zo heeft ontroerd. Het was de eerste vergadering sinds de bezetting der stad door de Duitse troepen. In dezelfde weidse zaal was, tot vóór enige weken de zetel der Kommandantur gevestigd. Nu zaten hier weer de door de Antwerpse bevolking afgevaardigde burgers, de gemeenteraad van Antwerpen.

Aan de bestuurstafel burgemeester en schepenen, voltallig; in de zaal bijna al de raadsleden, onder wie het matbleke, donker gebaarde gelaat van de heer Louis Franck, de voorzitter der intercommunale commissie, onmiddellijk de aandacht trof. Naast zijn diep ernstig hoofd, het mild gemoedelijke van de heer Gustaaf Royers, de gewezen hoofdingenieur der stad.

Het werd stil opeens, toen burgemeester De Vos de vergadering voor open verklaarde. Onze burgemeester wil geen groot redenaar zijn, maar men voelt aan het geluid van zijn stem, aan de naakte eenvoud van zijn volzinnen, de ontroering die hij nauwelijks kan verbergen.

Woordelijk volgt wat hij zegde:

“Mijnheren. De raad heeft te beraadslagen over de middelen om de 50 miljoen oorlogsschatting te dekken, die aan de stad en de gemeenten der versterkte omheining is opgelegd. Wij hebben niet nagelaten er op te wijzen, hoe onverdiend en zwaar deze oorlogsschatting voor onze stad is. Om haar te dekken zal het noodzakelijk zijn de gezamenlijke krachten der belastingschuldigen in aanspraak te nemen in een nog te bepalen vorm, maar waarvoor heffingen ten laatste op 15 december 1915 zullen moeten plaats hebben. Daaruit zal voor de bevolking een groot offer voortspruiten in deze reeds zeer moeilijke tijden. Het is onze plicht hieromtrent niets te verbergen.

“Ook bezuinigingen op onze gewone uitgaven zullen U dus voorgelegd worden, opdat de stad tevens tot leniging van de heersende nood haar deel zou kunnen bijdragen, in de mate die onze volksklasse met rede van ons mag verwachten.

“Het U voorgelegde voorstel heeft tot doel, voorlopig de nu benodigde gelden bijeen te brengen. Daartoe wordt een beroep gedaan op de Antwerpse banken, de grote handelshuizen en de door de fortuin meest begunstigde burgers. Het totale benodigde bedrag is zeer groot. Gezien de benarde tijden is de som nog niet volledig bijeengebracht, maar wij hopen dat onze pogingen verder zullen gedijen, dank aan de burgerzin en de vaderlandsliefde van onze stadsgenoten.

“Voorstellen tot de definitieve dekking van het nu ontleende bedrag zullen U binnenkort onderworpen worden.

“Bij het beoordelen van onze moeilijke financiële omstandigheden dient met in het oog te houden, dat naast de oorlogsschatting nog zeer belangrijke rekwisities plaats hebben, dat, vanwege het stilliggen van het havenbedrijf, ons gewoon budget 14 miljoen ongeveer van zijn inkomsten zal moeten derven en dat het onze heilige plicht is, in de nood van onze lijdende volksklassen te voorzien.”

De aanwezige gemeenteraadsleden hebben vervolgens eenparig de betreffende collegiale voorstellen goedgekeurd.

Toen verkreeg raadsheer Royers het woord.

Wij mogen niet uiteengaan, sprak hij, zonder een woord van dank te richten tot burgemeester De Vos, tot de heren Franck en Rijckmans en de heer consul-generaal van Spanje, om wat deze mannen voor Antwerpen gedaan hebben bij de gewichtige en kiese onderhandelingen met de legerhoofden bij de overgave der stad, om wat zij getracht hebben te bekomen en konden bekomen. Het college van burgemeester en schepenen dankte hij tevens, dat trouw de belangen der stad heeft gediend. Hij prees nog de heren

Franck, Rijckmans, Bunge en Carlier, die het college in diens zware taak hebben terzijde gestaan. Ook de intercommunale commissie, samengesteld uit verschillende leden van de gemeenteraad, senatoren, volksvertegenwoordigers, leden der bestendige deputatie van de provincieraad en ingezetenen, was en is voor het college een bestendige steun en hulp. En hij hechtte er aan, om hierbij in het bijzonder te vermelden de naam van mr. Franck, in diens kwaliteit als voorzitter, aan wiens talent, geleerdheid en grote ijver hij hulde bracht. Deze woorden werden met applaus bekrachtigd. Ook mr. Rijckmans, als ondervoorzitter, noemde hij, en verschillende raadsheren, over wiens verdienste hij niet verder zou uitweiden. Een motie door de spreker voorgesteld luidde als volgt: De gemeenteraad brengt hulde aan het college van burgemeester en schepenen en aan de intercommunale commissie der stad en der omgeving voor de diensten door beide lichamen bewezen, keurt de door hen gevolgde gedragslijn goed en gaat over tot de dagorde. Deze motie werd bij hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De heer Louis Franck nam toen het woord om op zijn beurt te danken, allereerst namens de intercommunale commissie en meteen als medewerker van het college. De tijden zijn niet gekomen, dat wij over de gebeurtenissen zouden spreken zoals wij dit willen wensen. Hij zou alleen dit zeggen: als men het voorrecht heeft, in voorspoedige of in kwade tijden, een stad te dienen als Antwerpen, met haar groot verleden, haar roem op gebied van kunst en taal, en met haar grote toekomst, dan valt het gemakkelijk zijn plicht te doen. Want, trots het lijden van deze tijd, gevoelt men steeds innig te behoren tot dat volk met de dappere, heldhaftige koning vooraan, en blijft men vol hoop op de toekomst.

Warm werden de woorden van de redenaar, die zichtbaar ontroerd was, toegejuicht.

Na enkele woorden van de burgemeester, die verklaarde dat het college voort zou gaan zijn plicht te vervullen tegenover de bevolking, werd deze korte, merkwaardige vergadering geheven.

Men meldt ons:

Op initiatief van de Union des Associations internationales heeft er te Brussel een vergadering plaats gehad van de leiders van de toegetreden organisaties, die te Brussel tegenwoordig waren. Het doel van de vergadering was van gedachten te wisselen over de aan te nemen houding gedurende de oorlogstijd, die alle internationale omgang verbroken heeft en de vereniging van bijna alle gewone werkmiddelen heeft beroofd.

De vergadering was van mening dat de verenigingen, verre van ontbonden te worden of hun werkzaamheden geheel te staken, er het grootste belang bij hadden in het leven te blijven om gereed tot handelen te zijn, zodra er een lichtpunt gekomen was. Juist door hun doel en hun samenstelling, zo meende men, hebben zij een belangrijke rol te spelen in de wederopbouw van het toekomstig Europa, want zij kunnen neutrale verenigingspunten worden voor het bespreken van de geweldige vraagstukken, die de oorlog met zich brengt. Het is daarom wenselijk dat de permanente bureaus der verenigingen hun gewone werkzaamheden wijzigen en zich toeleggen op het nauwkeurig nagaan van de loop der gebeurtenissen, ieder op zijn speciaal gebied.

De vergadering veronderstelde dat aan het einde der vijandelijkheden een vredesverdrag tot stand zal komen, dat enkele der grote beginselen van menselijkheid en internationale organisatie zal bekrachtigen waarvoor de internationale verenigingen zich gedurende de laatste jaren zo beijverd hebben.

Teneinde hiertoe mede te werken heeft de Union des Associations internationales deze beginselen samengevoegd in de vorm van een "Traité de paix générale". Men zal hieromtrent de gevoelens der bij de Union aangesloten internationale verenigingen trachten te verzamelen.

2 december 1914

Een reiziger, die, nu de spoorwegen in België voor het reizigersverkeer gedeeltelijk gesloten zijn, met een omnibus naar Mechelen gegaan was en vandaar met een kar via Herentals naar Merksplas wilde, deelde mij nog mede, op de weg weinig Duitsers ontmoet te hebben. Slechts tweemaal moesten de passen getoond worden, en wel in Mechelen en op de grens. De grenswacht vooral was zeer nauwkeurig in het nazien der passen. Officieren, die de Franse taal volkomen machtig waren, onderzochten ze. In Mechelen liggen 3 à 4000 militairen. Voor de St. Romboutskathedraal staan schildwachten. De kerk is gesloten en dienst wordt er niet meer gehouden. Zondagmorgen werd voor het hotel van de commandant te Mechelen een protestantse godsdienstoefening gehouden, waarbij een muziekkapel psalmen speelde. De vorige week heeft de koning van Saksen in Mechelen vertoefd.

In Herentals was zaterdag onder de bevolking hevige ontroering, daar geschoten was en de inwoners daarvoor aansprakelijk gesteld waren. De commissaris van politie in die plaats onderzocht de zaak en het bleek, dat een dronken soldaat de schoten in het wilde gelost had. Deze is daarop ernstig gestraft.

Uit Yerseke schreef men ons gisteren:

Schepen voor Antwerpen bestemd, mogen de stad binnen zekere afstand niet naderen. De aanduiding der grenslijn schijnt, vooral 's avonds, niet duidelijk, althans sedert vrijdag hebben vier mosselvaartuigen, één van Yerseke, twee van Bruinisse en één van Graauw, bij vergissing of uit onbekendheid met de bepaling, haar overschreden. Door schoten gewaarschuwd, lieten zij het anker vallen. De schippers (niet de knechten) werden door de Duitse overheid gevangen genomen en bevinden zich nog in arrest.

Het Duitse generaal-gouvernement te Antwerpen heeft op 22 november de volgende verordening afgekondigd:

Vrijgeleiden van iedere aard voor personen en voertuigen mogen, te beginnen met 26 november, slechts afgeleverd worden, voor zover de aanvragers een identiteitsbewijs kunnen overleggen, voorzien van hun eigenmachtige handtekening en van hun fotografie, beide door de overheid van hun gemeente voor echt verklaard en afgestempeld. Dit bewijs moet vanwege de gemeenteoverheid een uitdrukkelijke waarborg voor de betrouwbaarheid van de aanvrager bevatten. Het stempel moet gedeeltelijk het bewijs en gedeeltelijk de fotografie bedekken. Duitsers kunnen identiteitsbewijzen bekomen bij de Duitse militaire of burgerlijke overheid. Andere niet-Belgische onderdanen moeten zich voor een identificatiebewijs, waarvan de inhoud dezelfde als voor Belgen moet zijn, tot hun consuls wenden. Van personen, die tot het Duitse leger behoren, wordt geen fotografie geveerd.

Verbetering: In ons blad van gisteren hebben wij gemeld, dat nog "aan het einde der vorige week ongeveer" de proclamatie van de burgemeester over de terugkeer van Belgische vluchtelingen naar Antwerpen in ons blad was opgenomen. Nader is ons echter

gebleken, dat de proclamatie na 12 november niet meer is geplaatst geworden.

Wij delen dit alsnog mede, ten einde mogelijk misverstand uit de weg te ruimen.

3 december 1914

Van Brussel naar Havre in november 1914.

Havre, 27 november.

In de goede stad Brussel, waar het leven anders zo gemakkelijk en prettig is, heb ik het in deze dagen niet kunnen uithouden. Sedert de verandering smaakte het er mij niet meer; ik weet niet wat het was, maar ik had er geen rust. Ik kende mijn Brussel niet meer, ik vond het er zo vreemd en voelde wij er niet meer thuis. Het was of iemand, waar ge veel van houdt, u verlaten had en als enige herinnering een portret met een rare hoed op of een japon aan, die in het geheel niet bij de afgebeelde persoon behoorde, had achter gelaten.

Een reden om te vertrekken was spoedig gevonden. Als wij ons van de theoretische zetel der Belgische regering eens naar de werkelijke verplaatsten, en een reis ondernamen van Brussel naar Havre? Wij weten zo weinig van wat er daar eigenlijk gebeurt en de dagbladen geven daarover niet dan zeer vage berichten. Mij dunkt, talrijke lezers van onze krant, niet het minst de Belgische, zullen zeker gaarne vernemen hoe dat daar te Havre allemaal toegaat.

Het plan was echter sneller gemaakt dan uitgevoerd, want, wie ondervond het niet reeds, reizen in deze tijden is geen pretje en het kost een massa tijd. In het gewone doen zou een tocht van België's

hoofdstad naar Havre zo erg niet zijn, maar nu werd het een hele expeditie, waarover het zo waar de moeite is in de krant te schrijven! Wie zou dat ooit gedacht hebben?

Met spoorboekjes hebben wij niets te maken. De met veel ophef aangekondigde Duitse trein van Brussel naar Antwerpen, over Leuven, Aarschot, Lier, zullen wij niet gebruiken, want de uren van vertrek en vooral die van aankomst lijken ons te onzeker. Auto's, door dienstvaardige vrienden aangeboden, moeten wij ook afslaan, daar van hogerhand dit vervoermiddel in de laatste weken op allerlei wijzen wordt tegengewerkt, en het bij het ondernemen van deze reis ons hoofddoel moet blijver er te "komen." Dan bestaat er nog een bootverbinding naar Willebroek, maar de ondervinding die vrienden daar onlangs mee opdeden - zij werden onderweg vastgehouden, mochten de nacht in het roefje doorbrengen en werden 's morgens weer bij hun punt van uitgang aan land gezet - lokt ons niet tot een proef aan. Wij besluiten dan maar tot een primitief, doch tot nu toe door ons doeltreffend bevonden vervoermiddel, het karretje.

Eerst echter moeten wij ons onderwerpen aan de ijzeren wetten van de voorlopige Duitse regering en een Passierschein halen in een der vele burelen, waar voornoemd bewind zijn zetels heeft opgeslagen. Wij worden bijzonder vlug geholpen, en tegen betaling van vijf frank zijn wij weldra in het bezit van een papier dat ons vergunt te reizen "nach Holland über Antwerpen mit Eisenbahn und Fuhrwerk."

Bij dit soort reizen, in het jaar 1914, weet men wel wanneer men weggaat, maar niet wanneer men aankomt, zodat het beter is zo vroeg mogelijk te vertrekken. Wij nemen dan ook om zeven uur 's ochtends de elektrische tram naar Vilvoorde, wat bij deze nijpende

koude waarlijk geen pretje is. In deze plaats vinden wij een grote keuze aan karretjes (kerrekes heten die hier), open en dicht, maar wij betreuren het toch dat de mensen zo gauw de voorvaderlijke reiskoetsen tot brandhout bestemd hebben, want nu gaat het een flink aantal kilometers een koude expeditie worden.

Het karretje, waarop ik met een zestal lotgenoten, waaronder twee Hollanders, plaats neem, heeft een jammerlijk paard voor zich staan, maar wij moeten het voor lief nemen; het karretje zelf dient hoogstwaarschijnlijk in het gewone leven (hoe ver geleden!) tot het vervoer van melkemers of botervaten, maar is nu door een zeer voorlopige huif overdekt, die ons althans een beetje beveiligt tegen de ijzige wind. Zo sukkelen wij, het paardje staat niet scherp, langs de spiegelgladde straatweg op Mechelen toe, dat wij heus niet triomfantelijk binnenrijden. Langs de puinhopen der straten en de gehavende St. Rombout bereiken wij de Grote Markt, waar men gemakkelijker hulzen en fragmenten van granaten dan wat te eten kan kopen, maar daarom niet getreurd, want de inwoners zijn er veel ongelukkiger aan toe dan wij; tientallen haveloze en verkleumde kinderen bedelen om een aalmoes en de oude landstormers zien er in de sneeuw al weinig gelukkiger uit.

Van Mechelen naar Oude God bij Antwerpen voert de weg langs de slagvelden en door de verwoeste dorpen Epegem en Zemst en voorbij het fort Walem, maar hoe ziet alles er nu anders uit onder het witte sneeuwkleed! Voor enkele dagen, toen ik hier ook voorbij reed, deed de najaarszon de ellende der verlaten loopgraven, der verwoeste huizen en der simpele grafheuvels zo duidelijk uitkomen, en nu, nu heeft een witte wade alles overdekt; de graven, de krijgswerken zijn één met het omliggende veld en de aan flarden geschoten muren en daken met pakken sneeuw op de naakte

stenen en gebinten zouden schilder of fotograaf verrassende onderwerpen bieden.

Wij moeten echter nog verder, naar Merksem, om daar midden in de velden te zien of er nog een trein naar Roosendaal rijdt.

Het is avond geworden en de wind blaast snerpnd over de wijde vlakten, zodat wij blij zijn de twee uur, die wij blijken te hebben, in een staminee te kunnen doorbrengen, waar de vriendelijke waardin ons haar wederwaardigheden gedurende het bombardement verhaalt. In een koude, slecht verlichte “neutral”-trein bereiken wij eindelijk Roosendaal, waar wij met een zucht van dankbaarheid het vaderlandse perron eerbiedig groeten.

’s Avonds bereiken wij Vlissingen nog en kunnen op de boot onze vermoeide en verkleumde ledematen te ruste leggen; wij hebben een dag van zestien uur reizen achter de rug!

De “Mecklenburg” is stampvol Belgen; de blijdschap hun ongelukkig vaderland te kunnen ontvluchten maakt ze spraakzaam en zo horen wij het laatste nieuws uit Luik, uit Charleroi, uit Maubeuge. Hun verhalen zal ik u nu niet oververtellen, zij zijn van een vreselijke eentonigheid, en gij kunt ze u, helaas, al voorstellen. Toch treft het tragische van deze voortdurende volksverhuizing u telkens weer diep; de gedweë berusting in al die ellende, omdat het nu toch eenmaal niet anders kan, grijpt de toeschouwer fel aan en geeft een somber gevoel van machteloos verzet.

In Folkestone laten de Engelsen ons zien dat zij de gemakkelijke controle op het binnenkomen, die hun eilandenrijk hun geeft, weten op prijs te stellen. Vooral wij Nederlanders genieten hun bijzondere belangstelling. Nadat de dokter ons voorhoofd en polsen heeft bekeken, komen de paspoorten aan de beurt en als ik mijn

Nederlandse pas getoond heb, glimlach ik in vriendelijk herkennen tegen de “special constable”, die mij kort geleden ook al te pakken had. Wij gaan met een drietal landgenoten naar een apart vertrekje op de kade, waar onze paspoorten nog eens extra worden nagelezen en wij ondervraagd worden omtrent de brieven en papieren, die wij bij ons hebben. Wanneer ik enige introductiebrieven laat zien, die klinken als een klok, vraagt de, trouwens bijzonder welwillende Engelsman, waarom op mijn paspoort geen “journalist” staat, en begrijpt dadelijk, wanneer ik hem uitleg, dat dit nu juist niet ter vergemakkelijking van mijn vertrek uit Brussel gestrekt zou hebben. Hij heeft een lach van verstandhouding en wenst mij veel goeds toe.

De volgende morgen heb ik juist de tijd om bij de Franse consul mijn pas te laten aftekenen en neem de boot naar Boulogne, omdat die voor Dieppe die dag niet afvaart. Van Boulogne kom ik na een reis van tien uren te Rouen, waar overnacht moet worden, want nachttreinen rijden er niet.

4 december 1914

Uit België.

De heer W. A. van der Veen, voorzitter van de Nederlandse afdeling van het uitvoerend comité van het Antwerps centraal bureau voor vluchtelingen, met wie wij gisteren een gesprek mochten hebben, waarvan in ons vorig avondblad verslag is gegeven, heeft nog aan een vertegenwoordiger van het Nederlandse correspondentiebureau in Den Haag o.m. het volgende vermeld:

De moeilijkheid natuurlijk, die onze arbeid ondervindt, is onze geringe kracht en de weinige middelen, tegenover de kolossale

ellende, die dagelijks is vermeerderd, en wij voelen telkens en telkens de schrijnende nood van dit arme geteisterde land.

Toen het overgrote gedeelte van het land door de Duitse troepen was bezet, hield weldra de plundering op en slaagden de militaire autoriteiten er in, een gevoel van rust teweeg te brengen bij de bevolking. Er zit een wonderlijke veerkracht in het Belgische volk, dat uit twee uitersten bestaat, het Waalse en het Vlaamse type. Generaal Freiherr von Bodenhausen wees mij er eens op, hoeveel overeenstemming er heerst in denkwijze, gevoelens, uiting en gelaatsvorm van Vlaming en midden-Duitser.

De toestanden zijn te Antwerpen sedert het bombardement er weliswaar niet op verminderd, maar toch ook weinig op vooruit gegaan.

6 december 1914

In een rapport van generaal-majoor Paris, de bevelhebber van de Engelse marinedivisie, die in Antwerpen is geweest, lezen wij dat de 8^e oktober bleek, dat de Belgen de forten niet langer konden houden. Om half zes besloot hij, om een ramp voor de divisie te voorkomen, bij donker af te trekken. Generaal de Guise, de Belgische bevelhebber, was het geheel eens. Hij gaf bevel, dat wegen en bruggen voor de Engelse terugtocht ontruimd moesten worden. De terugtocht begon omtrent half acht en was zeer moeilijk. De Duitsers waren in grote sterkte in de buurt gemeld. Daarom moest er een omweg van 24 km noordwaarts worden gemaakt.

“Alle wegen waren vol Belgische troepen, vluchtelingen, kudden vee en allerlei soorten voertuigen, zodat het onmogelijk was onderling verband te houden. Ten dele om die reden, ten dele uit

vermoeyenis en ten dele om nog onverklaarde redenen dwaalde een groot aantal van de 1e vlootbrigade af en werden ... in Nederland gevangen of geïnterneerd.”

De hele nacht, van 8 op 9 oktober, doortrekkend, kwamen een bataljon van de 1e brigade, de 2e brigade en de Koninklijke marinebrigade, min één bataljon, te Sint Gillis Waas, gingen daar op de trein en konden ongestoord weggkomen.

7 december 1914

Het Duitse bestuur in België deelt mee, dat de scheepvaart weer kan worden uitgeoefend op de volgende Belgische waterwegen:

1. De Maas van de Nederlandse grens tot Namen;
2. Het verbindingskanaal van Luik naar Antwerpen, alsmede het zijkanaal over Turnhout;
3. Het kanaal van Brussel naar de Schelde;
4. Het kanaal van Leuven naar de Schelde;
5. Het kanaal van Charleroi naar Brussel;
6. De Dender van Aalst tot Dendermonde;
7. Het kanaal Gent-Terneuzen;
8. Het kanaal Gent-Oostende;
9. Het kanaal Brugge-Zeebrugge;
10. De Schelde van Dendermonde tot de Nederlandse grens.

Passierscheine voor de vaart op deze waterwegen zijn te verkrijgen te Brussel en Antwerpen.

Van militaire zijde schrijft men ons:

Reeds in mijn beschouwingen over de val van Antwerpen betoogde ik dat het bezit van deze vesting voor de Duitsers van groot belang was geworden, doordat de strijd om Antwerpen in nauw verband

was gekomen met de operaties in Noord-Frankrijk en Vlaanderen. Nog duidelijker wordt dit, wanneer we ons, gedeeltelijk aan de hand van het rapport French, voorstellen, hoe de toestand had kunnen worden, indien Antwerpen niet was aangetast en bezweken.

Er blijkt dat de omvattende opstelling van de geallieerde strijdkrachten zich dan langs Leie en Schelde tot aan Antwerpen had kunnen uitstrekken. Voorzeker een uitgebreide en daardoor niet sterk aaneengesloten bezette linie, doch versterkingen waren in aantocht. We lezen namelijk in het rapport French hoe op 19 oktober ook het I^e Engelse korps, van de Aisne naar St. Omer vervoerd, aldaar geheel is uitgeladen, terwijl ook de Indiërs in aantocht waren; op 19 en 20 oktober kwam de Lahore-divisie in haar concentratiegebied achter het IIe korps aan. De bezetting van Antwerpen was door een Engelse marinedivisie versterkt en het Belgische veldleger zou grotendeels vrij zijn gekomen voor de operaties aan Schelde en Leie, in samenwerking met de Engelse strijdkrachten.

Hoewel het nergens uit de officiële, bekende stukken blijkt, moet dunkt mij een dergelijk plan de geallieerden voor ogen hebben gestaan. Het gevaar dat Antwerpen, het steunpunt op de linkervleugel van deze omvattende opstelling, dreigde, is vermoedelijk te laat ingezien en de Engelse marinedivisie kwam niet tijdig genoeg om de verdere val van de vesting te verhoeden. De vleugel van de omvattende opstelling was ingedrukt nog voordat die stelling geheel was ingenomen.

We verlaten nu het gebied van “wat had kunnen gebeuren” om terug te keren tot de werkelijkheid, zoals deze ons door het rapport French wordt medegedeeld. Antwerpen was gevallen en het Engelse IVe korps onder Sir Henry Rawlinson had de terugtocht van het Belgische leger, zoveel mogelijk beschermd.

De terugtrekkende bewegingen werden omstreeks de 16^e oktober beëindigd en het IVe korps stond toen met de 7^e divisie ten oosten van Ieper op een linie, die zich uitstreckte van Zandvoorde over Geluveld naar Zonnebeke en met de 3^e cavaleriedivisie aan de linkervleugel bij Langemark en Poelkapelle.

In deze stelling werden de Engelsen gesteund door de 87^e Franse landweerddivisie te Ieper en Vlamertinge en door de 89^e Franse landweerddivisie te Poperinge.

Zoals het rapport French zelf aangeeft was een zeer moeilijke taak opgelegd aan Sir Henry Rawlinson en zijn troepen (ten oosten van Ieper), het rapport zegt daarvan: "Een zeer moeilijke taak was Sir Henry Rawlinson en zijn troepen opgelegd. In verband met het belang, dat wij erbij hadden, in het noorden al het terrein dat wij bezaten, te houden, moest hij over een zeer uitgestrekt front opereren. Tot bij de aankomst van het I^e korps op het noordelijk oorlogstoneel, hetgeen ik omstreeks de 20^e verwachtte, (19 oktober was het te St. Omer), had ik geen troepen om hem te steunen of te versterken."

Eigenaardig doet het dan ook aan, dat de Engelse opperbevelhebber deze taak nog zwaarder wil maken door het korps ook nog deel te willen doen nemen aan de beweging in oostelijke richting. Het geeft de indruk, dat men wel inziet, dat door de terugtocht van de Belgische en Engelse strijdkrachten naar Vlaanderen, een verder doorzetten van de omvatting van de Duitse vleugel in Noord-Frankrijk haast onuitvoerbaar wordt, doch dat men toch nog de hoop koestert dat daar succes is te behalen, voordat een opmars van de naar Vlaanderen oprukkende, vervolgende Duitsers zijn invloed doet gelden.

De commandant van het IVe korps kreeg namelijk de opdracht de 7^e divisie naar Menen te dirigeren en te trachten de overgang aldaar in de ochtend van de 18^e te nemen.

Generaal French achtte die overgang voor het oprukken van de rest van het leger van zeer veel belang en de orders voor deze aanval hielden verband met die aan het IIe, IIIe en cavaleriekorps gegeven om zich vaste voet te verzekeren aan de zuidoostelijke oever van de Leie.

De 17^e oktober begon de beweging; de linkervleugel van de 7^e divisie moest gesteund worden door de 3^e cavaleriedivisie en verder noordelijk door de Franse cavalerie in de omgeving van Roeselare.

Vier Franse cavaleriedivisies ontplooiden zich de 17^e op de noordelijke vleugel en dreven vooruitgeschoven troepen van de vijand terug tot voorbij het bos van Houthulst, doch zullen tevens ook vastgesteld hebben dat er meerdere vijandelijke strijdkrachten in aantocht waren.

Was het wonder, dat Sir Henry Rawlinson, die de opdracht had de bewegingen van het cavalerie- en IIIe korps in oostelijke richting te volgen en zich van Menen meester te maken, doch tevens steeds het oog te houden op iedere bedreiging, die uit het noordoosten mocht komen, tenslotte die bedreiging zo gevaarlijk toescheen, dat van de aanval op Menen niets kwam?

Ook generaal French kende het gevaar uit die richting. Hij hoopte echter dat het door de gecombineerde pogingen van Franse en Britse cavalerie en de hen steunende Franse landweertroepen wel zolang afgewend kon worden, totdat de overgang bij Menen bezet was, en dan het 1^e korps, dat de 19^e, van de Aisne gekomen, tussen St. Omer en Hazebroek oprukte, hen verder kon te hulp komen.

Het liep echter anders; zonder de aanvoerder hard te vallen schrijft generaal French, enigszins spijtig: “Sir Henry Rawlinson heeft waarschijnlijk goed geoordeeld, toen hij zijn reeds iets verzwakte troepen niet aan de aanval liet deelnemen, maar het gevolg was, dat de vijand door zijn voortdurend in bezit blijven van de overgang te Menen zijn troepen snel kon versterken, zodat iedere vooruitgang onmogelijk was.

“In de ochtend van de 20^e waren de 7^e divisie en de 8^e cavaleriedivisie teruggekeerd in hun oude stelling, die zich uitstreckte van Zandvoorde over Kruiseik en Geluveld naar Zonnebeke;”

In welke richting moest nu het I^e korps, dat zoals we hiervoor reeds meldde, bij Hazebroek de 19^e oktober beschikbaar kwam voor dit operatieterrein, worden ingezet?

Aan de Leie namen het IIe, IIIe en cavaleriekorps tegenover aanzienlijke vijandelijke krachten een veel groter front in dan hun sterkte gedoogde, doch ten noorden en oosten van Ieper en het Ieperkanaal dreigde een grote omtrekkende beweging door het IIIe Duitse reservekorps en ten minste één landweerddivisie. Na de zware gevechten, die het Belgische leger doorstaan had, zou dit niet meer ongesteund aan deze beweging het hoofd kunnen bieden en generaal French besloot het I^e Engelse korps in de richting van Ieper in te zetten.

Door dit besluit komt feitelijk aan de poging tot omvatting van de Duitse vleugel in Noord-Frankrijk een einde, het initiatief ontvalt de Engelse bevelhebber, de beschikbaar gekomen strijdkrachten moeten gebezigd worden tot afweer, zij het dan ook aanvankelijk een afweer in offensieve zin.

De opdracht die Sir Douglas Haig, de commandant van het I^e Engelse korps kreeg, was over Ieper naar Torhout op te rukken. Daar generaal French op grond van de beste inlichtingen, die hij tot zijn beschikking had, meende, dat de aanzienlijke versterkingen, die de Duitsers op 16, 17 en 18 oktober hadden gekregen, voornamelijk naar de Leie en tegenover het IIe korps bij La Bassée waren gedirigeerd, zou het I^e Engelse korps slechts het 3e Duitse reservekorps en een of twee landweerddivisies tegenover zich hebben. Toch wordt de vijand blijkbaar wel enigszins onderschat, waar aan Sir Douglas Haig als doel voor ogen gehouden wordt Brugge te nemen en zo mogelijk de vijand naar Gent te drijven. De wens om de Duitsers van de kust af te houden speelde bij het geven van deze opdracht naar het mij toeschijnt een grote rol.

Men dient echter wel in het oog te houden, dat het niet alleen het bezit van de kanaalhavens was, die aan de dreigende omtrekkende beweging van de Duitsers haar grote betekenis gaf. Mij dunkt dat de belangrijkheid van Duinkerken en Calais voor de Duitsers zeer overdreven wordt. Ook bij deze beweging zal het hoofddoel van de oorlog, de nederlaag der vijandelijke strijdkrachten, wel het hoofdmotief van de omtrekkende beweging zijn geweest, een succes tussen Nieuwpoort en Ieper zou in dat opzicht grote gevolgen kunnen hebben gehad in verband met een krachtig voorwaarts dringen van de versterkte Duitse troepenafdelingen aan de Leie. De mogelijkheid van de bezetting der kanaalhavens was slechts een bijkomstige, hoewel lang niet te versmaden, omstandigheid.

Hoe het met de tocht van Sir Douglas Haig naar Brugge en Gent afliep, behandelen we een volgende maal.

9 december 1914

Een correspondent van de Nieuwe Courant heeft een Antwerpenaar gesproken, die er in geslaagd was over de grens in ons land te komen. Hij vertelde dat de brug, die de Duitsers over de Schelde gemaakt hebben, herhaaldelijk ernstig te lijden heeft gehad van het verschil van waterhoogte en dus in verband daarmee met balkverbindingen was versterkt. De versterking, op zichzelf wegens het gebrek aan de nodige soepelheid reeds dubieus, heeft niet geholpen. Want zaterdag jl. heeft een Franse vlieger door het werpen van een bom aan de schipbrug dermate schade toegebracht, dat zij, althans gedurende enige dagen voor alle militaire doeleinden onbruikbaar zal blijken te zijn.

De Antwerpenaar raamde de voor herstel nodige tijd op minstens een week en voegde er bij, dat dit te Antwerpen algemeen bekende feit misschien wel oorzaak is van het thans heersende volstrekte verbod om de stad te verlaten.

11 december 1914

De Duitsers in de Belgische Kempen.

Men schrijft ons van Duitse zijde:¹

Nu dat het Duitse gouvernement in het door de Duitse troepen bezette België geregelde toestanden wil houden zouden wij op de misstanden willen wijzen die zich nog altijd bij de betaling van de rekvisities door de Duitse troepen op het platteland van België voordoen. Van de Belgische Kempen bv. horen wij door vertrouwenswaardige boeren dat er daar veel door de Duitsers wordt opgeëist aan paarden, hooi, haver enz. Wordt het

¹ Wij laten de Nederlandse tekst van deze brief, die enigszins de sporen draagt van door een Duitser geschreven te zijn, opzettelijk onveranderd.

opgevorderde dan aan de Duitse autoriteiten afgeleverd zo ontvangen de boeren of hoegenaamd geen bon of deze wordt hun dadelijk weer door de soldaten afgenomen. Protest blijkt onmogelijk door de barsheid en brutaliteit van de soldaten in zulke gevallen. Duitsland heeft altijd zich officiël bij het gezonde en vernuftige principie geschaard dat ook in oorlogstijden het privaat eigendom veilig moest blijven, waaruit vloeit dat rekvisities ook moeten worden betaald. In het belang van de Duitse naam zou het o.i. wezen dat het Duitse gouvernement in de Belgische Kempen een ernstig onderzoek zou instellen waarom aan de boeren het opgeëiste niet wordt betaald en hoe het kan dat eenvoudige soldaten aan hun de eventueel gegeven bons weer afnemen en wat deze soldaten met zulke bons doen. Wij zijn er zeker van dat in dit geval de Kempische en andere Belgische boeren gauw het zullen ondervinden dat er ook in oorlogstijden noch Duitse rechters niet alléén in Potsdam bestaan.

12 december 1914

Het bestuur van het weldadigheidsbureau der stad Antwerpen heeft een proclamatie uitgevaardigd waarin het, de omstandigheden waaronder de beambten, bedienden en werklieden der stad gevluucht zijn in aanmerking nemende, bepaalt allen die voor 2 november zijn binnengekomen, te verontschuldigen en hen die na die datum zijn binnengekomen te horen in hun persoonlijke verdediging alvorens de reglementaire straf toe te passen.

14 december 1914

Verkeer met België.

De stoomboot Administrateur de Badts is zaterdag met 67 passagiers naar Antwerpen vertrokken en zondag met 28 passagiers te Vlissingen teruggekeerd.

In Antwerpen worden er, naar men ons meldt, weer passen aan Belgen afgegeven.

15 december 1914

Uit Antwerpen.

De bijzondere correspondent van de Tijd te Antwerpen seint:

Men verwacht hier de komst van enige duizenden landweer- en landstormmanschappen, die te gelegener tijd de achterhoede van het front in Vlaanderen zullen gaan versterken. De scholen zijn voor hun inkwartiering in orde gemaakt. Ook zullen de niet bewoonde huizen door de officieren en manschappen worden ingenomen. De woningen, waarvan de eigenaars zich door huisbewaarders doen vervangen, vallen eveneens in de termen, om een half dozijn soldaten te herbergen.

16 december 1914

Men deelt ons mede:

Te Antwerpen is een kennisgeving aangeplakt, waarin medegedeeld wordt, dat, indien de bewoners van gesloten huizen niet spoedig terugkeren, die huizen door de Duitsers in gebruik zullen genomen worden.

17 december 1914

Een medewerker van het Handelsblad van Antwerpen heeft een tocht in de buurt van die stad gemaakt, langs Berchem, Oude God en Mortsel.

Mortsel en al wat er rond ligt is nu een vlakte die zich uitstrekt tot zover het ook kan zien.

Van Mortsel dorp is maar weinig heel gebleven, men treft er nog slechts enkele woningen aan, die nog bewoonbaar zijn; in de wijk "De Molen" tussen de steenweg naar Kontich en de spoorbaan is het al niet beter gesteld; overal platgeschoten huizen, neergeworpen daken en muren, ganse straatjes die nog slechts een grillig geraamte van gevels en panden op de grauwe hemel aftekenen.

Heeft Mortsel verschrikkelijk geleden van de oorlog, Oude God, het voornaamste gehucht van Mortsel, maar nu het voornaamste centrum van deze gemeente, is er oneindig goedkoper vanaf gekomen; wel vonden wij er verschillende huizen, onder andere in de nieuwe straten tegen de ijzerenweg aan Luithagen, welke door de beschieting tamelijk erg geleden hebben, maar van een algehele verwoesting kan hier geen sprake zijn. Hier zoals in de stad en op alle buitengemeenten, vertonen de huisdeuren nog de sporen van inbraak en de politie heeft reeds de hand gelegd op enige kwaaddoeners.

Om in de behoeften te voorzien, veroorzaakt door werkloosheid, heft de gemeente Mortsel een taks van 25 centiemen per zitplaats voor de rijtuigen die stilhouden aan de tramhalte en 10 centiemen voor elk voertuig dat met reizigers door de gemeente passeert. Aldus is men er toe gekomen, enig geld te verzamelen om steun aan de armen te verlenen. Om de twee dagen wordt soep en brood

uitgedeeld aan de behoeftigen; de kinderen bekomen soep in de scholen.

Verder is men van plan een grote zaal der gemeente te verwarmen en te verlichten, om ze ten dienste der inwoners te stellen. De vrouwen kunnen daar met hun werk komen en zodoende thuis vuur en licht sparen. Boeken en dagbladen zullen zo mogelijk insgelijks daar ter lezing gegeven worden.

Uit België.

Men deelt ons mede, dat dezer dagen 70.000 Duitse militairen te Antwerpen verwacht worden, die daar in particuliere huizen, gedeeltelijk in onbewoonde, doch ook gedeeltelijk in bewoonde huizen, zullen worden ingekwartierd. De huizen van de te Antwerpen woonachtige Nederlanders zullen intussen geen inkwartiering krijgen.

Gisterenmorgen vond op de Handelslei opnieuw een paardenschouw plaats.

Men is de laatste dagen druk bezig verschillende forten van munitie te voorzien, o.a. de forten Walem en Brasschaat.

Te Mechelen was maandagochtend voor de bevolking geen brood verkrijgbaar.

De daar in garnizoen zijnde landweerlieden zullen volgens hun zeggen, binnenkort door jonge vrijwilligers van 19 tot 23 jaar vervangen worden.

18 december 1914

Verbinding met Antwerpen.

De Zuid-Nederlandse Stoomtramweg Maatschappij te Breda heeft bericht ontvangen, dat denkelijk met ingang van zondag aanstaande vanwege de Duitse militaire overheid het stoomtramverkeer met Antwerpen weer zal worden toegelaten, voorlopig evenwel nog slechts over Rijsbergen-Hoogstraten-Oostmalle-Zurenburg. Over Wuustwezel mogen nog geen trams rijden. De van Breda te 10 uur deze morgen en te 1 u 35 deze namiddag naar Rijsbergen vertrekkende trams vinden dan op Belgisch gebied naar Antwerpen aansluiting.

19 december 1914

Antwerpen. De correspondent van het Handelsblad te Antwerpen schrijft:

De geruchten omtrent inkwartiering van Duitse soldaten bij Antwerpse ingezetenen blijken stellig overdreven te zijn. Een onderzoek is wel gedaan door de politie omtrent de onbewoonde huizen, maar alleen die van 10 of 12 vertrekken komen in aanmerking. Alleen de officieren, welke niet verlangen in hotels te logeren, zullen daar worden ondergebracht. Enige officieren namen hun intrek bij goeode burgers, echter na onderlinge overeenkomst, daar dat geenszins verplichtend is.

Ik verneem, dat de meelvoorraad voldoende is om de bevolking nog gedurende 15 dagen te voeden. Een nieuwe regeling zal de bakkers worden opgelegd.

20 december 1914

Aan de grens bij Putte (België) heeft de Duitse grenswacht de ruim 40-jarige kippenkoopman Deprins, uit het Belgische dorp Kapellen,

toen hij de Nederlandse grens wilde passeren, doodgeschoten. De man bracht regelmatig brieven uit België naar Nederland.

Zijn lijk is door soldaten gevonden op Nederlands gebied. Vermoedelijk is hij gedood, toen hij zich door het prikkeldraad een weg baande. Het lijk is naar Putte gevoerd. De justitie doet onderzoek.

22 december 1914

Verbinding met Antwerpen.

De stoomtramverbinding Breda-Antwerpen over Rijsbergen-Hoogstraten-Oostmalle is sedert gisteren weer hersteld. De van Breda te 10 uur VM en 1 u 35 NM vertrekkende trams geven aan de grens aansluiting naar Antwerpen.

De Engelse ochtendbladen bevatten de lijst met de namen der zeelieden en marinetroepen, die bij de krijgsoperaties in en om Antwerpen door de Duitsers krijgsgevangen waren gemaakt. Deze lieden zijn te Döberitz geïnterneerd.

Dan bevatten die bladen de gewone aanvulling van de officiële lijst van gesneuvelde, vermiste, gewonde of krijgsgevangen Britse officieren.

De dodenlijst bevat 8 namen; bovendien vermeldt de Times het overlijden van E. C. Hardinge, de oudste zoon van lord Hardinge.

23 december 1914

Te Antwerpen is dezer dagen een Landbouwcomité gevormd: voorzitters de heren L. Caron, lid van de bestendige deputatie van de provincieraad van Antwerpen, voorzitter van de provinciale

landbouwcommissie en W. A. van der Veen, president van het Antwerps centraal bureel. Veel hulp zal hierdoor kunnen worden geboden als het buitenland meewerkt. Geldelijke steun is gevraagd aan de Belgische regering.

De Amerikaanse consul die, evenals de consul-generaal der Nederlanden en die van Spanje, erevoorzitter van het comité is, vroeg opgave van benodigd landbouwgereedschap en van de benodigde zaden. Een enquête is ingesteld. De boerenbond, het machtige klerikale lichaam op landbouwgebied, heeft zich met dit comité verenigd, waardoor eenheid van werken is verzekerd.

Van belang kunnen tenslotte nog de volgende wenken zijn:

Het Antwerps centraal bureel ontraadt ieder Belgisch onderdaan, man, vrouw of kind, naar België terug te keren zonder schriftelijke bewijzen te hebben het land weer te kunnen verlaten. Er worden namelijk geen passen tot vertrek naar Holland afgegeven door de militaire autoriteiten aan onderdanen van andere nationaliteit dan de Nederlandse en van onzijdige landen, en aan deze nog alleen, indien voldaan is aan alle voorschriften (welke reeds gepubliceerd zijn).

Het getal van vrouwen en mannen en kinderen zonder middelen stijgt met de dag; zij komen ten laste van het Antwerps centraal bureel, dat niet voldoende middelen bezit om ieder te helpen.

24 december 1914

Antwerpsche Tijdingen en L'Avenir, een nieuw te Antwerpen verschijnend blad, zitten elkaar in het haar over een correspondentie uit Brussel aan de Düsseldorfer General Anzeiger, waarin werd beweerd, dat de heren Ryckmans, secretaris en

Franck, voorzitter der intercommunale commissie, wegens hoogverraad voor een krijgsraad zullen moeten verschijnen, die in Havre zal zetelen.

“Er wordt hen verweten, met de Duitse vijanden nopens de overgave der stad Antwerpen, zowel als nopens het aangaan van een niet door de Belgische regering veroorloofde overeenkomst onderhandeld te hebben. De beschuldigten zouden overigens in Den Haag reeds door twee Belgische staatslieden ondervraagd zijn.”

Antwerpsche Tijdingen, waaruit wij dit resumé van de brief in het Duitse blad ontlene, noemt het daarin medegedeelde van a tot z onjuist en zegt dat “de aanwezigheid in Den Haag van de heren Franck en Ryckmans en hun onderhoud met hoge personen van de overheid, heel wat anders ten doel had, dan hetgeen het Duitse blad beweert.”

L’Avenir daarentegen houdt staande, dat beide heren drie weken geleden inderdaad naar Den Haag geroepen zijn, om uitleggingen te geven nopens de overgave van Antwerpen, door beiden bewerkt met medewerking van burgemeester De Vos, in de nacht van 8-9 oktober.

Het blad brengt overigens hulde aan beide mannen, die hun vaderstad hebben gered.

Antwerpen krijgt weer een regelmatig treinverkeer. Er loopt nu geregeld een trein per dag naar Lier, Aarschot, Leuven, Luik en terug, een naar Essen en terug, en er gaan er twee per dag naar Leuven, Brussel over Mechelen en terug. Retourkaarten worden niet verkrijgbaar gesteld. De enkele reis Antwerpen-Brussel over Mechelen kost 4,40 F, Leuven 5,90 F, Aarschot 4,30 F enz.

De voorzitter der intercommunale commissie te Antwerpen heeft er bij de gouverneur-generaal van België, baron von Bissing, op aangedrongen dat voor de passen naar Nederland en de handelscorrespondentie met het buitenland, meer gemak en vrijheid zal gelaten worden.

De gouverneur-generaal heeft beloofd deze vraag met welwillendheid te onderzoeken.

29 december 1914

Men meldt aan het Dagblad van Noord-Brabant

De Hollands-Belgische grens nabij Galder werd zondagmiddag plotseling door de Duitsers afgesloten. De bewoners van Galder, die zich naar het lof in de Meerselse Dreef wilden begeven, zagen zich de toegang over de grens versperd. Velen, die reeds in de dreef waren, moesten daar blijven en werden genoodzaakt daar te overnachten.

Zondag gingen twee mannen en een meisje, afkomstig van Hoogstraten, naar Kastel (even over de grens) om tabak te halen. Aan de grens gekomen, werd hen een halt toegeroepen, doch in plaats van stil te staan zetten zij het op een lopen. Hierop werden zij door de Duitse grenswacht onder vuur genomen met het gevolg, dat de beide mannen licht, het meisje echter ernstig werd gewond. Deze laatste is nog dezelfde avond aan de wonden bezweken; zij was 24 jaar oud.

De Duitsers snijden de broden, die over de grens worden vervoerd, door, bang als ze zijn, dat daarin brieven zijn gebakken.

1 januari 1915

Uit vele berichten, en zelfs uit illustraties blijkt verder, dat de Duitsers ijverig bezig zijn een deel der forten bij Antwerpen en bij Namen te herstellen en het terrein aldaar in geduchte staat van tegenweer te brengen.

Bij nog grotere tegenslagen zou een stelling innemen in de lijn Antwerpen-Namen en verder langs de Maas, grote voordelen aanbieden.

Het slagfront zou aanzienlijk korter worden dan het thans ingenomene. Het zou dus sterker bezet kunnen worden en buitendien met de rechtervleugel steunen op de versterkingen van Antwerpen en in het centrum op die van Namen.

2 januari 1915

Berlijn, 1 januari. De *Matin* van de 8^e december bevatte een bericht, dat Duits landstormofficieren te Antwerpen hadden geweigerd naar het front te gaan en dat ongeveer 100 van hen naar Keulen waren gezonden om voor een krijgsraad terecht te staan. In Brussel, Antwerpen en Mechelen zouden de garnizoenen daarom door Beierse Landstorm zijn afgelost.

Naar ons (Wolff) van bevoegde zijde wordt medegedeeld, zijn deze berichten verzonnen.

Berlijn, 2 januari. De *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* schrijft:

Men heeft een bericht verspreid, dat Duitsland aan het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken te Washington ambtelijk had medegedeeld, dat de toelating van Amerikaanse consuls in België nu van de goedkeuring van de militaire overheid

afhing en dat het wenselijk was, dat enige consuls ten minste voor enige tijd van hun post werden ontheven.

Dit bericht is in strijd met de waarheid. De Duitse regering heeft niet alleen aan de Amerikaanse regering, doch aan alle onzijdige en ook aan de verbonden regeringen medegedeeld, dat zij de besluiten van de vroegere consuls in de door het Duitse leger bezette gebieden, dus niet alleen in België, als voor haar niet bindend beschouwt. Aan de regeringen is echter gelijktijdig medegedeeld dat aan haar wensen met betrekking tot de toelating van consuls gaarne zou worden tegemoet gekomen. Alleen moest natuurlijk een uitzondering gemaakt worden voor de gebieden, waarin nog krijgsverrichtingen plaats hebben. Ook is verzocht slechts personen te benoemen, van wie de aan Duitsland vriendschappelijke gezindheid of ten minste onzijdigheid vaststond. Tevens werd het verzoek gedaan, om ook in België de voormalige consuls van hun ambt te ontheffen.

De Amerikaanse consul-generaal te Antwerpen nam onmiddellijk na de verovering van de stad onder Duitse militaire bescherming zijn werkzaamheden weer op. Te Luik is op verzoek van de Nederlandse regering reeds een Nederlandse consul. Overigens zijn Belgen als zodanig uitdrukkelijk toegelaten en is het te verwachten, dat de benoeming van andere consuls in de eerste plaats in genoemde steden en te Brussel volgen zal.

Men kan echter niet verwachten, dat de Duitse regering Belgische burgers met bepaald vijandige gezindheid als consuls in het bezette gedeelte van België zal toelaten. Deze aangelegenheid is van groot belang. In België zijn nl. totnogtoe bijna 300 Belgische onderdanen als consul van de verbonden mogendheden en van onzijdige staten opgetreden.

4 januari 1915

Het Handelsblad van Antwerpen heeft ettelijke brieven ontvangen over de gebeurlijkheid van het instellen in die stad van een belasting op afwezigen, in de geest van de belasting die in Gent is opgelegd.

Het is natuurlijk heel moeilijk inlichtingen te geven over een nog niet bestaande taks, zegt het Handelsblad, waarover de intercommunale commissie nog moet beraadslagen.

Wij geloven evenwel niet dat het in het voornemen kan liggen, afwezige kwartierbewoners te taxeren. 't Is te zeggen het merendeel der kleine bedienden, die helaas bijna allen hun betrekking verloren hebben en die uit nood in den vreemde verblijven.

Zo ook natuurlijk met de geïnterneerden en de mensen van wie de huizen zijn afgebrand.

Tussen de andere afwezigen dient er ook nog onderscheid te worden gemaakt.

Het is stellig, dat men redenen kan vinden voor lieden die zonen hebben in de jaren om binnengeroepen te worden, en die konden geloven dat deze krijgsgevangen zouden weggevoerd worden. Maar ... hoe zal men dat onderzoeken?

En zal men ze minder streng kunnen behandelen als de eigenaars, grote neringdoenden, advocaten, notarissen, nijveraars, enz., enz. wiens afwezigheid reeds velen teleurstelling heeft berokkend?

Er zijn vluchtelingen die ginder op grote voet leven, de enen op eigen, de anderen op andermans kosten, terwijl hier hun

leveranciers op de kom bijten. Die zou men, natuurlijk, als er een taks gestemd werd, het eerst taxeren.

Maar nu zijn er, die niet meer kunnen terugkeren, daar de scheepvaartdiensten geschorst zijn.

Dat er een bijna algemene stilstand is in de diamantnijverheid te Antwerpen wordt bewezen door het feit, dat er op de ongeveer 5000 molens, welke in die stad zijn, op het ogenblik slechts rond de 200 draaien.

Blijkens een statistiek in de Antwerpse bladen zijn er door het bombardement van Antwerpen 174 huizen verbrand en 525 min of meer erg beschadigd.

Te Borgerhout zijn er 5 huizen verbrand en 26 beschadigd, te Berchem 50 verbrand en 70 beschadigd, dat maakt voor Antwerpen en voorgeborchten 229 woningen verbrand en 621 beschadigd.

De gezamenlijke schade wordt geraamd op ongeveer 7 miljoen frank.

In de laatste dagen zijn in de haven van Antwerpen een groot aantal rijnschepen aangekomen: alle waren beladen met Duitse kolen. Zulks bewijst, zegt de Vlaamsche Gazet, dat onze bevolking voor het ogenblik geen brandstof zal tekort komen; in andere streken van ons land doet de toestand zich echter zo niet voor.

In die orde van gedachten werd door de Belgische mijneigenaars een syndicaat gevormd, dat voor doel heeft de noordelijke provincies van kolen te voorzien. Elke week zullen een tiental treinen van Henegouwen vertrekken met de nog ter beschikking

staande locomotieven van het staatsspoor en ook met het mijnenmateriaal.

Door de Duitse overheid worden deze zendingen belast.

Na het bezoek van de prins van Beieren heeft Antwerpen in de kerstweek de hertog van Wurtemberg binnen zijn muren gehad.

Uit Antwerpen – Van het oud en het nieuw.

Onze correspondent schrijft:

In ernstige wake, in stil beschouwen, bij de lampbeschenen tafel, de (meer dan ooit welkome) Rotterdammer voor ons uitgespreid, zo hebben wij het doodgaan van het oude jaar beleefd. Dat ging van geen champagnekurkgeknal vergezeld, er was geen gezang noch pianogetokkel bij van vrolijke feestvierenden, die het nieuwe jaar met liedjes willen begroeten. Er was, in de eenzaamheid bij de groengekapte lamp, waar wij aan geen woorden behoefte hadden om ons gepeins te houden, toch stemming.

Geen vreugde, geen droefheid, wel ernstige, berustende kalmte.

Heel dit jaar ging weer eens vóór ons voorbij, met zijn stoet van wrede miserie. Vijf maanden, vijf volle maanden reeds woedt de orkaan over de aarde, en toch draait ze! De kelk is nog niet leeg, er blijft nog leeddreesem genoeg in de kelk, die ons ongevraagd aan de lippen werd gebracht, en wij leven nog! Nog is de hoop niet weg uit onze harten, nog zien wij een nieuw getijde tegemoet, dat ons fortuinlijker moge zijn dan het oude, dat pas komt te verscheiden.

Wij gedenken thans het leed, dat over heel de wereld wordt geleden.

Wij verheffen onze gedachten tot de heldenmoed van hen die strijden voor de vrijheid, voor het goede recht, voor hun goed recht op bestaan, dat aan ieder mensenkind bij zijn geboorte meegegeven is.

Wij roepen in ons het edele op, het heilige voorbeeld van hen, voor wie de eer alles is.

Wij denken aan Albert en Elisabeth, onze innig geliefde vorsten. Wij peinen aan het vaderland, aan de vurig beminde geboortegrond, die wij zo gaarne terug gelukkig, bevrijd van alle onheilen van de oorlog wisten.

En diep in ons leeft onverwoestbaar het geloof: dit volk zal niet vergaan. Wij leven nog, wij blijven leven. "Begraaft men de geest en het hart van een volk?" heeft een dichter gezegd. Neen, dat zal niet gebeuren.

Wij blijven standvastig betrouwen op de toekomst.

En daarom, heil het nieuwe jaar, en dat het ons de nieuwe lente moge brengen, de eervolle zegening van de vrede!

... Zo gingen onze gedachten op oudejaarsavond. Toen daar opeens aan alle zijden schoten weerklonken. Man hat geschossen? Zeppelin? Alle oude boze herinneringen doken opeens weer naar boven. Angstige hoofden werden uit ramen gestoken. In de straat hoorde ik roepen: "bangmakerij!" Er waren dan ook bange zielen, die onmiddellijk omsloegen, en men vertelt me, dat er alreeds inboorlingen met pak en zak klaar stonden aan hun deur om het hazenpad te kiezen. Chassez le naturel!

Neen, het was niets van dit alles. Het waren de Duitse krijgslieden die, hun vaderlandse gebruiken getrouw sedert de donkerste voormiddeleeuwse tijden, het kriecken van het nieuwe jaar begroetten met vreugdeschoten. Andere jaren hoorden wij dan van alle schepen op de rede en in de dokken het brommend geloei: nu was het het geknal van musketten en roeren. Zullen we er tenslotte aan wennen, aan die krijgsdeun? Na 84 jaar vrede valt het moeilijk het oor onverrast te laten zijn door die muziek. Melodisch klonk het geknetter ons niet, en verre van sympathiek. Maar, de vrees bleef toch ver van ons. Wij beseften alweer: dat ist der Krieg! Andere tijden, andere zeden.

Wanneer echter vieren wij, met vreugdevuren en liefst met heerlijke zangen van onze Vlaamse meester Peter Benoit, het weergekeerde geluk?

Dit oudejaar eindigt op een vraagteken. Het kon moeilijk anders. Wij beseffen dat alles voorlopig voor ons nog blijft "een groot misschien". Maar wat de nieuwe tijd ons moge brengen, wij houden het hoofd recht, en wij zeggen tot al onze vrienden, ondanks alles:

Een gelukkig Nieuwjaar!

Generaal Freiherr von Huene heeft namens het Duitse keizerlijke gouvernement te Antwerpen de volgende kennisgeving gedaan voor het bevaren der Schelde:

Bij het bevaren der Schelde voorbij de Hollandse grens tot aan Antwerpen en verder, moeten de volgende verordeningen in acht genomen worden:

Het aanleggen der schepen, evenals het aan wal zetten van passagiers op de ganse lengte van de stroom van Antwerpen tot aan

de Hollandse grens, is verboden. Alle binnenvarende lichters, sleepboten en andere vaartuigen, alsook diegenen welke voor havens voorbij Antwerpen bestemd zijn, moeten aan de Rijnkaai, Hangar 26/29, aanleggen en hun aankomst moet bij het loodswezen, afdeling C, gemeld worden. Het voortzetten der reis mag alleen na het uitvoeren van het onderzoek geschieden. Het verkeer op de Schelde, in zoverre het geen opvarende schepen geldt, is verboden. Alle inbreuk hierop zal gestraft worden. Inbeslagneming en beschieting kunnen volgen.

Onze correspondent te Middelburg schrijft ons:

Een onzer stadsgenoten is verleden week naar België geweest en deelde ons o.a. het volgende mee van de opgedane ervaringen:

Heen ging de tocht over Roosendaal. Bij aankomst te Antwerpen trof ook onze zegsman de grote stilte, die in de anders zo levendige stad heerste. Zoals bekend, moeten de cafés om acht uur Belgische tijd gesloten worden: deze maatregel wordt echter niet toegepast voor het bekende café Weber, waar voornamelijk Duitse officieren komen. Onze stadsgenoot verliet dit café om half een. Uit de met verschillende personen gevoerde gesprekken kreeg hij de overtuiging, dat generaal von Wezeler na de inneming van Antwerpen zelfmoord heeft gepleegd, omdat hem verweten werd, dat hij wel de vesting had ingenomen, maar niet de 25.000 man bezetting krijgsgevangen gemaakt had.

5 januari 1915

Men meldt ons uit Roosendaal:

Zondagavond heeft er op de lijn Antwerpen-Essen een ernstige treinbotsing plaats gehad, waaromtrent ik eerst heden

bijzonderheden verneem. De personentrein uit Antwerpen is op het kruispunt van een lijn, die enige fortten verbindt, met een militaire trein in botsing gekomen. De trein werd achter de locomotief ingereeden, een bagagewagen en een passagiersrijtuig werden vernield, de overige rijtuigen ontspoorde. De militaire trein vervoerde geen passagiers. Van de reizigers in de andere trein werden 8 personen gedood en 25 ernstig en enige licht gewond.

In ons avondblad van gisteren is, tengevolge van een vergissing een brief opgenomen van onze correspondent te Middelburg, waarin deze enige mededelingen weergeeft van iemand, die onlangs te Antwerpen en Brussel geweest was. Daarin komt o.m. een verhaal voor omtrent een zelfmoord van een generaal, die von Wezeler wordt genoemd. Men zal reeds hebben begrepen, hier met een oud gerucht te doen te hebben, dat reeds verscheidene weken geleden met stelligheid is tegengesproken. Ook de conclusies, die de schrijver trekt uit het feit, dat er in deze wintermaanden geen vee in de weide wordt gezien, kunnen natuurlijk slechts onder groot voorbehoud worden aanvaard.

7 januari 1915

Het Duitse bestuur te Antwerpen maakt bekend, dat het grensverkeer dagelijks slechts van 8 uur 's ochtends tot het invallen der duisternis is toegelaten.

Ieder moet van een geheel lege pas voorzien zijn, die afgegeven wordt in het centraal bureau voor passen te Antwerpen. Ieder die zonder pas de grens over wil wordt teruggezonden of in hechtenis genomen.

Het spoorwegongeluk bij Kapellen.

Wij hebben gemeld dat de “onzijdige” trein, die zondag jl. te half drie uit Roosendaal was vertrokken, zowat een uur later, ter hoogte van Kapellen, een ernstig ongeluk heeft gehad. Door een wissel heen was hij op een andere trein gelopen, met het gevolg dat er 6 doden, 7 zwaar- en 32 lichtgewonden waren.

De Nieuwe Gazet meldt hierover het volgende:

Zondagnamiddag rond half vier is even voorbij de statie Kapellen de trein, die de verschillende forten met elkaar verbindt, dwars op de reizigerstrein van Essen gebotst. Een wagen, waarin zich een dertigtal mensen, deels handelsreizigers, deels terugkerende vluchtelingen, bevonden, werd in splinters gedrukt. Meer dan honderd Duitse soldaten waren kort na de ramp ter plaatse, om de slachtoffers te verbinden en te vervoeren.

Een koopman uit Roosendaal vertelde ons, dat, terwijl hij in gesprek was met een ander koopman, het ongeluk zich voordeed en hij onder zijn wagen lag, die als een sigarenkast ineengedrukt en verbrijzeld was. “Ik waande me verloren, toen ik opeens tot bezinning kwam en tot mezelf zegde: Goddank, ik leef nog.” De man, die voor zaken naar Brussel reed, was aan handen en hoofd licht gekwetst, en achtte zich gelukkig, er nog zo goed van af gekomen te zijn.

Met andere gekwetsten werd hij, na eerst in het lazaret van de Statiestraat voorlopig verbonden te zijn, per auto naar het gasthuis van Antwerpen overgebracht.

Van onverdacht betrouwbare zijde werd mij het gerucht bevestigd, dat Belgische arbeiders tegen hoog loon voortdurend bezig zijn rondom Antwerpen loopgraven te maken. Als die diepe geulen gereed zijn worden ze afgezet, niemand mag ze dan meer

naderen. 's Nachts worden ze dicht geworpen. De gissingen, die men aan dit geheimzinnige doen verbindt, schijnen mij te vaag om ze u over te brengen.

8 januari 1915

De Scheldebrug bij Burcht zal dagelijks voor het doorvaren van schepen van 10 tot 12 uur geopend worden, in zover dit met de krijgsbelangen overeenkomt.

Alle Antwerpse bladen hebben bij de jaarwisseling het volgende stukje opgenomen:

Voor onze gevallen helden,

Medeburgers,

Dat bij het begin van het nieuwe jaar onze eerste gedachte zij voor onze doden, voor onze dappere soldaten gevallen ter verdediging van ons land en van ons recht.

Een man is geen man, en een volk is geen volk die niet alles veil hebben voor hun eer en voor hun plicht.

Moge de eeuwige rust zacht zijn voor hen die beziel door dit fiere bewustzijn, de heldendood stierven voor het vaderland.

Hun gedachtenis zullen wij in ere houden. Reeds hebben Antwerpen en zijn voorgeborchten begonnen hun schuld te kwijten. Maar wij moeten er voor zorgen dat de natie blijft waken over de weduwen en wezen zo diep beproefd, voortaan kinderen des vaderlands.

Terwijl wij onze doden en onze plichten tegenover hen gedenken, spreken wij aan de bevolking van Antwerpen en der gemeenten der omheining onze dank uit voor de kalmte, de waardigheid en het onwrikbaar vertrouwen in de toekomst door haar onder de meest tragische en de diepst grievende omstandigheden betoond.

Een land waar men zo strijdt, zo sterft en zo lijdt kan niet vergaan.

De voorzitter der Intercommunale commissie

Louis Franck.

Voor dit stukje heeft de heer Franck, naar men ons meldt, 2 dagen gevangen gezeten.

Bij het spoorwegongeluk bij Kapellen, waar zondag jl. een personentrein uit Antwerpen in botsing is geweest met een lege trein, zijn, naar het Handelsblad van een ooggetuige verneemt, onder de gewonden ook twee Oostenrijkers, die met hun echtgenoten te Scheveningen wonen. Zij worden nu verpleegd in het ziekenhuis te Antwerpen.

9 januari 1915

Rotterdam. Een Belgische dame uit Brussel, hier ter stede teruggekeerd, heeft ons enige bijzonderheden medegedeeld over de beste wijze van reizen naar België.

De trein die 's ochtends om 9 u 18 van hier naar Roosendaal vertrekt is het meest aan te bevelen. Van Roosendaal gaat men dan om half twaalf naar Antwerpen, waar men 's middags om drie uur aankomt en tot half acht moet wachten op de trein naar Brussel, waar men 's avonds om elf uur aankomt.

Aan de grens en in Antwerpen is de controle op de passen zeer streng. Bovendien wordt elke passagier aan den lijve onderzocht of hij ook brieven bij zich heeft. Te Brussel bij aankomst is geen pasvisitatie, wel bij vertrek.

De terugreis naar hier gaat heel wat moeilijker, daar de trein van 6 u 28 uit Brussel vertrekkend, gewoonlijk de aansluiting van half negen te Antwerpen mist. Men doet dan het best een karretje naar Putte bij de grens te nemen. Die tocht duurt 2 ½ uur. Na pasvisitatie en 200 meter lopen tot over de grens kan men de stoomtram naar Bergen op Zoom nemen en vandaar over Roosendaal terugkeren. Aankomst te Rotterdam 's middags om half vijf.

Aan Nederlanders in België wordt alleen nog een pas verleend, wanneer men zich verbindt niet naar België terug te keren. Intussen zal deze bepaling vermoedelijk over een dag of veertien worden ingetrokken.

Het is in Brussel en Antwerpen volkomen rustig.

10 januari 1915

Uit Antwerpen.

Uit Antwerpen wordt aan Het Volk geschreven:

Terwijl overal armoe troef is, zijn ook de stadsinkomsten heel pover. Op het einde van het jaar moet de stadsbegroting opgemaakt worden. Dit jaar was dit onmogelijk en zal enkel einde januari het budget aan de gemeenteraad voorgelegd worden. Onze partijgenoot Cools, wethouder van financiën, wees reeds op een tekort van 20 miljoen, op een begroting van 35 miljoen frank. De havenuitbating alleen gaf andere jaren 14 miljoen, nu, tijdens de

oorlog, geen cent. Het deel der winst in de naamloze maatschappijen en tramwegmaatschappij zal voor de stad tot op heel weinig geslonken zijn. Zo ziet men de uitgaven door de bevoorrading der bezetting en het betalen der oorlogsschatting gevoelig stijgen en de inkomsten tot bijna op niets dalen. Toch voldoet de stad aan haar verplichtingen en de wethouder van financiën is overtuigd, hoe groot ook de financiële ramp mag zijn, dat hij deze zal te boven komen en daarbij nog een degelijke ondersteuning voor de werklozen zal kunnen afzonderen. Uit de stadskas alleen wordt elke week 100.000 frank onderstand verleend. De gezinnen ontvangen nu gemiddeld 10,50 frank per week. In de omliggende gemeenten krijgen de bedeelden niet het derde van deze ondersteuning.

Een proclamatie meldt dat de bevolking bij inbrenging van koper en ijzer van vuurwapens zal betaald worden. Vooral naar koper wordt druk gevraagd. Dat hieraan grote behoefte is blijkt wel uit het feit dat een overzetboot, die nu buiten dienst gesteld is, ontdaan is van alle koperwerk. Tot zelfs het kleinste kraantje is er niet opgelaten.

Van uit Amerika zijn 700 grote kisten met allerlei kerst- en nieuwjaarsgeschenken voor de Antwerpse kinderen hier aangekomen. Er waren vooral fruit, speelgoed en kleren bij. Vele Amerikaanse kinderen hadden er gelegenheidsversjes bijgevoegd en ook hun ... spaarpot in de kledingsstukken verstopt. Door de edelmoedigheid van die kinderen zijn de kleine sinjoortjes niet van alles verstoken gebleven. Gelukkig, want de stakkers hebben de laatste vijf maanden al genoeg onverdiende ellende meegemaakt en zo weinig vreugde gekend, dat het hun bovenmatig zal verblijden wat speelgoed te ontvangen. Een dankbetuiging zal in de Plantijndrukkerij gemaakt en naar Amerika verzonden worden.

11 januari 1915

Uit Antwerpen.

Onze correspondent schrijft ons:

Te Antwerpen - en hier zeker niet alleen? - regent het sinds enige dagen op schabouwelijke wijze. Het is geen regenen, het is gieten, plassen, vlieten, stromen! De hemel heeft de grote schoonmaak van onze straten op reuzenschaal ondernomen. Als het ook over heel de wereld kon gebeuren! ... Daarnet komt onverwacht een klaarte doorsijpelen en een bleek zonnetje glimlacht even over de kletsnatte, glimmende straat. Maar, daar komen uit het westen alweer zware pakken aandrijven! Wordt het de zondvloed? Bedenk even wat het voor al die beschadigde, dakloze huizen te betekenen heeft!

12 januari 1915

Antwerpse tijdingen meldt dat de "boetstraffelijke rechtbank" te Antwerpen elke zitting een twintigtal diefstallen en plunderingen te behandelen heeft.

Een correspondent van het Handelsblad te Roosendaal seint:

Gisterenavond omstreeks half zes zijn de grote oliefabrieken van de Huileries Anversoises van de firma van Gorp & C° en die van de firma Martens & C°, te Merksem totaal afgebrand.

Waarschijnlijk is het deze brand geweest, die in verschillende grensgemeenten het geloof heeft doen ontstaan, dat Brussel in brand stond. De beide oliefabrieken liggen in de onmiddellijke nabijheid van de bekende fabrieken der firma Jurgens, doch deze hebben geen schade opgelopen. Behalve de genoemde

oliefabrieken zijn ook geheel verbrand de Banquetterie Anversoise en nog twaalf grote, in de nabijheid gelegen, huizen.

Door het overlopen van de vaart is geheel Merksem overstroomd.

13 januari 1915

De heer H. van Gorp, wiens oliefabrieken te Merksem blijkens een bericht in ons vorig avondblad zijn afgebrand en die sedert enkele dagen in ons land vertoeft wegens ziekte van een zoon, die een operatie moet ondergaan, heeft ons het volgende medegedeeld.

De fabriek, vroeger "Parqueteries nationales", heet thans N. V. Etablissements H. van Gorp en is gevestigd Vaartkaai 30 te Merksem. Er lagen nog 4000 vaten smeerolie en vetten in voorraad, die waarschijnlijk alle zijn verbrand.

De andere fabriek, die in vlammen is opgegaan, is die van Kuhn en Martens, gevestigd Vaartkaai 31. Daar zijn waarschijnlijk een 2500 vaten vaselineolie verbrand.

Van iemand uit Antwerpen, gisterochtend hier aangekomen, had de heer Van Gorp gehoord, dat de brand waarschijnlijk was begonnen in een kuiperij in de Cassierstraat, die aan de fabriek grenst.

Met de huizen, die mee verbrand zijn, zullen vermoedelijk bedoeld zijn vier kleine huizen en een groot in die straat.